

τὸν σοφόν, παρίστησιν ὁ Ἐπίκουρος οὐχὶ μὲν ἀρε-
στῶσα πάσης ἀπολαύσεως καὶ ἀπαθῆ ἀλλ' ὅμως οὕτω
κρατοῦντα τῶν ἑαυτοῦ ἐπιθυμιῶν, ὥστε αὐταὶ εἰς
μηδὲν ἄτοπον αὐτὸν νὰ παράγωσιν. Ὅτι ἐν πᾶσι
τούτοις ὁ φιλόσοφος προσεγγίζει τῷ Πλάτωνι, εἶναι
προφανές.

Ἡ πλατωνικὴ Σχολὴ μετὰ τὸν Ξενοκράτη ἤρ-
ξατο νὰ ἀπέχῃται τῶν θεωρητικῶν ζητήσεων καὶ
περιορίζεται ἐν τῇ ἠθικῇ· ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς περί-
που τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος οὐ
μόνον παρημέλει τῆς θεωρητικῆς ἐπιστήμης ἀλλὰ
καὶ προθυμεῖτο νὰ διαμφισβητῇ τὸ δυνατόν αὐτῆς,
εἰς ἣν ἀμφισβήτησιν φαίνεται ὅτι συνετέλεσε καὶ ἡ
τοῦ Πύρρωνος σκέψις. Ὁ τῆς νέας Ἀκαδημείας
ιδρυτῆς Ἀρκεσίλαος (315-241 π. Χ.) ἐντόνως ἐξεδή-
λου ἀμφιβολίας περὶ τε τῆς κατὰ λόγον γνώσεως
καὶ τῆς κατ' αἴσθησιν παρατηρήσεως ¹⁾· ἐπιτιθέμενος
δὲ δριμύτατα κατὰ τῆς στωϊκῆς γνωσιολογίας ἰσχυ-
ρίζετο ὅτι ἀδύνατον νὰ πορισθῶμεν γνῶσιν τινα διὰ
τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦ καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο
ἡμῖν ὑπολείπεται ἢ τὸ ἐπέχειν, ἢ ἐποχῆ. Ἀλλ' εἰ καὶ
ἀπέρριπτε τὴν γνῶσιν, δὲν συναπέρριπτεν ὅμως τὴν
προᾶξιν, διότι ἐφρόνει ὅτι ἀπλῶς ἡ δόξα κινεῖ τὴν
βούλησιν καὶ ὅτι, ἵνα πράττῃ τις λογικῶς, ἀρκεῖ νὰ

¹⁾ Cic. de orat. 3, 18, 67.

ἀκολουθῆ τῆ πιθανότητι, ἥτις συνίστησι τὸ ὑψιστον κριτήριον πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον ¹⁾.— Ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀρχεσιλάου ἀξιολογώτατος ἐγένετο ὁ Καρνεάδης (213-129 π. Χ.), ὃς καὶ ἰδρυτὴς τῆς τρίτης ἢ νέας Ἀκαδημείας ὀνομάζεται. Οὗτος κατεπολέμει σφοδρότερον τοῦ Ἀρχεσιλάου τὴν θεωρητικὴν γνῶσιν καὶ ἠρνεῖτο ὅτι ὑπάρχει τῆς ἀληθείας κριτήριον ²⁾ διατεινόμενος ὅτι πολλαὶ ψευδεῖς δόξαι εἶναι δυσδιακρίτως ὅμοιαι πρὸς τὰς ἀληθεῖς καὶ καθόλου ὅτι τὰ ἴδια τοῦ ἀληθοῦς καὶ ψευδοῦς εἶναι ἀσαφεῖ καὶ ἀδιάκριτα· θεωρῶν λοιπὸν τὴν γνῶσιν ἀδύνατον προσέφευγεν ἀναγκαίως εἰς τὴν ἐποχὴν ἀντὶ δὲ τῆς γνώσεως ἐτίθετο καὶ οὗτος ὡς κανόνα τῆς πράξεως τὴν πιθανότητα, ἣν ἀκριβέστερον ἀπεσάφησε καὶ εἰς βαθμοὺς τρεῖς διέκρινεν. Ἀλλὰ συντονώτερον ἠσχολήθη περὶ τὰ ἠθικὰ ζητήματα δοξάζων, ὡς φαίνεται, ἀκολουθῶν τῆ ἀρχαίᾳ Ἀκαδημείᾳ ὅτι ἡ ἀρετὴ ἐγκείται ἐν τῆ τάσει πρὸς τὰ φυσικὰ ἀγαθὰ καὶ ὅτι παρέχει πάντα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς εὐδαιμονίαν. Λιέλαθεν ὅμως τὸν Καρνεάδην, ὡς καὶ πάντας τοὺς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον γενομένους σκεπτικούς, ὅτι ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀπολύτου ἀμφιβολίας δὲν δύναται λογικῶς νὰ ἐρραισθῆ ἢ βεβαιότης τῆς πρακτικῆς σχέσεως.

¹⁾ Σέξτ. π. μαθ. 7, 158.

²⁾ Σέξτ. π. μαθ. 7, 159.

"Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ἡ σκεπτικὴ τάσις ἦτο ἐπακο-
 λούθημα τῆς μεγάλης τῶν φιλοσοφικῶν Σχολῶν πρὸς
 ἀλλήλας διαμάχης. Αἱ ἀντιθέσεις καὶ διαφωνίαι τῶν
 φιλοσοφικῶν αἰρέσεων ἐπήγαγον τὰ δεινὰ πλήγματα
 τοῦ Καρνεάδου κατὰ τῆς ὀρθότητος τῶν διαμαχο-
 μένων δοξασιῶν. Ἄλλ' αὕτη δὴ ἡ διάσεισις τῆς πρὸς
 τὰ δόγματα τῶν Σχολῶν πίστεως ἐποίησεν ὅπως αἱ
 Σχολαὶ ἕκασται τὰ ἀμφισβητούμενα διδάγματα κατα-
 λείπουσιν εἰς τὰς πεποιθήσεις ἐκείνας τραπῶσιν, ἐν
 αἷς ἠδύναντο πᾶσαι κατὰ τὰ οὐσιώδη νὰ συμφωνή-
 σωσιν. Οὕτω δὲ ἡ Ἑλληνικὴ διανόησις, ἣτις εἶχεν
 ἤδη ἀποβαλοῦσα τὴν δημιουργικὴν δύναμιν εἰς νέων
 φιλοσοφημάτων παραγωγὴν, ἔλαβε χαρακτῆρα ἐκλε-
 κτικόν. Εἰς τὴν τροπὴν ταύτην τῆς Ἑλληνικῆς φιλο-
 σοφίας συνεβάλετο ἐπίσης ἡ διανόησις τῶν δεσποτῶν
 μὲν ἀλλὰ μαθητῶν θέσιν ἐπεχόντων Ῥωμαίων, οἵτι-
 νες ἠσχολοῦντο μᾶλλον περὶ ζητήματα τοῦ πρακτικοῦ
 βίου ἢ περὶ θεωρητικὰ καὶ βαθεῖαν διανόησιν ἀπαι-
 τοῦντα ὑποκείμενα. Ἡ ἐκλεκτικὴ τάσις ἐνεφανίσθη
 πρῶτον μὲν ἐν τῇ στωϊκῇ Σχολῇ, εἶτα δὲ τῇ ἀκαδημεικῇ
 καὶ περιπατητικῇ· μόνοι δ' οἱ ἐπικούρειοι φαίνεται
 ὅτι ἐνέμειναν τοῖς δόγμασι τοῦ ἑαυτῶν ἀρχηγοῦ. Λοι-
 πὸν ἐν τῇ ἐκλεκτικῇ ταύτῃ περιόδῳ εὐρίσκομεν ὅτι
 ἡ πλατωνικὴ φιλοσοφία καθόλου καὶ τὸ ἠθικὸν αὐ-
 τῆς μέρος ἰδίᾳ οὐ μικρὰν ἠσκησαν ῥοπὴν ἐπὶ τοὺς
 στωϊκοὺς καὶ δὴ τὸν *Παναίτιον* καὶ *Ποσειδώνιον*. Ἐκεῖ-
 νος μὲν ἐπιμελῶς διεσάφησε καὶ ἰσχυρῶς ἐτόνισε τὰ

σημεῖα, ἐν οἷς ἡ Στοὰ τοῦ κυνισμοῦ ἀποκλίνουσα προσήγγιζε τῷ Πλάτῳ καὶ Ἀριστοτέλει· οὗτος δὲ ἐδόξαζεν ἀκολουθῶν τῷ Πλάτῳ, ὅτι τὰ πάθη δὲν προέρχονται ἐκ τοῦ λόγου ἀλλ' ἐκ τοῦ θυμοῦ καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ἅπερ ὅμως κατ' αὐτὸν δὲν εἶναι ἴδια μέρη τῆς ψυχῆς ἀλλὰ τῇ διαθέσει τοῦ σώματος ἀκολουθοῦσαι δυνάμεις αὐτῆς ἐδρευούσης ἐν τῇ καρδίᾳ ¹⁾. Καὶ τὴν μὲν ἐπιθυμητικὴν καὶ θυμοειδῆ δύναμιν ἔχουσι τὰ ζῷα, μόνος δ' ὁ ἄνθρωπος κέκτηται πλὴν τούτων καὶ τὴν λογικὴν ἀρχήν. Ποιούμενος δ' ὁ Ποσειδώνιος διάκρισιν τοῦ ἐν ἡμῖν θείου καὶ λογικοῦ ἀπὸ τοῦ ἀλόγου καὶ ζῳώδους ἀπαιτεῖ ἐντόνως, ὅπως τοῦτο τὸ ταπεινὸν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὑψηλὸν ὑποτάττωμεν ²⁾. Ἄλλ' ἡ ἐκλεκτικὴ φιλοσοφία ἐξενίκησε παρὰ τοῖς ἀκαδημεικοῖς τῆς τελευταίας πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος. Τινὲς τῶν ἀμέσων τοῦ Καρνεάδου μαθητῶν, ὡς ὁ Μητροδόωρος καὶ ὁ Αἰσχίνης καὶ ὁ Χαρμίδας ἀπέστησαν τῆς δοξασίας τοῦ διδασκάλου, ὅτι ἡ γνῶσις τῶν ὄντων εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος. Ὁ δὲ μαθητὴς τοῦ Κλειτομάχου Φίλων ὁ Λαρισσαῖος, ἰδρυτῆς τῆς τετάρτης Ἀκαδημείας, ἠρνεῖτο μὲν τὸ δυνατόν τῆς ἀπολύτου τῶν ὄντων γνώσεως παρεδέχετο δ' ὅμως τὴν σχετικὴν αὐτῶν γνωριμότητα. Ἄνεγνώριζε δηλαδὴ ἐνάργειαν

¹⁾ Γαλην. π. Ἰππ. καὶ Πλατ. δογμ. 6, κεφ. 2. σελ. 515 K.

²⁾ Ἐνθ. ἀν. 5, 6 σ. 469.

τινα, ἥτις ἐμποιεῖ οὐχὶ μὲν ἀπόλυτον βεβαιότητα ἀλλὰ τοῦλάχιστον παντάπασι σταθερὰν πιθανότητα. Οὕτως ἀντὶ τῆς σκεπτικῆς ἀκολουθήσας τῇ πρακτικῇ καὶ ἠθικῇ κατευθύνσει τῆς φιλοσοφίας ἔθετο τὸν ὑψιστον σκοπὸν αὐτῆς ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ ¹⁾, ἣν ἀπεργάζεται ἡ τῶν μεγάλων ἀληθειῶν καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν διόγνωσις. Ἀλλὰ τὴν μεσάζουσαν ταύτην τοῦ Φίλωνος στάσιν τὴν μεταξὺ πιθανότητος καὶ γνώσεως κατεπολέμησεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀντίοχος ὁ Ἀσκαλωνίτης, ὅστις μετήγαγε τὴν Ἀκαδημειαν ἀπὸ τῆς σκέψεως εἰς τὴν ἐκλεκτικὴν τάσιν. Ὁ Ἀντίοχος πρὸς τοὺς σκεπτικοὺς ἀντιμαχόμενος προσῆγε πολλοὺς ἐπιστημονικοὺς λόγους, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἔνστασιν ὅτι ἄνευ ἀληθείας οὐδὲ πιθανότης δύναται νὰ ὑπάρχη καὶ ὅτι ἄνευ σταθερᾶς πεποιθήσεως εἶναι ἀδύνατος ἔμφρων βίος. Τὴν δ' ἀλήθειαν ἐζήτει ἐν ἐκείνῳ, περὶ οὗ οἱ σπουδαιότατοι φιλόσοφοι ὁμογνωμονοῦσιν· ὑπελάμβανε δηλαδή ὅτι τὰ τρία σπουδαιότατα φιλοσοφήματα, ἥτοι τὸ ἀκαδημεικὸν καὶ περιπατητικὸν καὶ στωϊκόν, συμφωνοῦσι πρὸς ἀλληλα κατ' οὐσίαν ἐν τοῖς σπουδαιοτάτοις ζητήμασι καὶ μόνον περὶ ἀσήμαντα καὶ κατὰ τὴν ἔκφρασιν διαφέρονται ²⁾. Διέκρινε δὲ τῆς φιλοσοφίας τρία μέρη, ὧν σπουδαιότατον ἑθεώρει τὴν ἠθικὴν. Ἐν ταύτῃ

¹⁾ Στοβ. ἐκλ. 2, 40 ἐξ.

²⁾ Cic. Acad. 1, 4, B ἐξ. 6, 22 κέξ.

ἐπορεύθη μέσιν τινὰ ὁδὸν μεταξὺ Ζήνωνος καὶ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος. Οὕτω δὴ ἐδόξαζεν ὅτι ὑψιστον τῷ ἀνθρώπῳ ἀγαθὸν ὑπάρχει τὸ ζῆν ὁμολόγως τῇ τελείᾳ αὐτοῦ φύσει καὶ ἐπειδὴ ταύτην ἀποτελεῖ οὐ μόνον ἡ ψυχὴ ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα, οὐδὲως παρεῶρα τὰ ἀγαθὰ τοῦ σώματος. Ὑψιστον ἄρα τῷ ἀνθρώπῳ ἀγαθὸν εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ τελείωσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἡ κτῆσις πάντων τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν ἀγαθῶν. Καὶ συνομολογεῖται ὅτι τὰ ψυχικὰ ἀγαθὰ εἶναι πολλῶν ὑπέρτερα καὶ ὅτι ἡ ἀρετὴ τυγχάνει αὐτάρκειας πρὸς εὐδαιμονίαν, ἀλλ' ἅμα νομίζει ὅτι πρὸς τὸν ὑψιστον αὐτῆς βαθμὸν προσαπαιτοῦνται καὶ τὰ σωματικὰ καὶ ἔξωτερικὰ ἀγαθὰ¹⁾. Περὶ δὲ τῶν ἀρετῶν παραδέχεται ὅτι αὗται, καίτοι ἐκδηλοῦνται ἐν ἰδιαιτέρῳ ἐκάστη ἐνεργείᾳ, ὅμως εἶναι ἀρρήκτως ἀλλήλαις συνδεδεμέναι²⁾· ἀλλὰ βαθεῖαν τῆς διακρίσεως αὐτῶν ἐμπέδωσιν, οἷα ὑπάρχει παρὰ Πλάτωνι, οὐδαμῶς ἐποιήσατο ὁ Ἀντίοχος.

Ἦτονα ἐπίδρασιν ἤσκησεν ἡ τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφία ἐπὶ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς περιπατητικῆς Σχολῆς. Ἡ ὑπὸ Ἀνδρονίκου τοῦ Ροδίου γενομένη κριτικὴ διάταξις καὶ ἔκδοσις τῶν συγγραμμάτων τοῦ

¹⁾ Cic. Acad. 1, 6, 22. Εἰς ταῦτα καταλέγει τοὺς γονεῖς, τοὺς παῖδας, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα (Cic. de fin 5, 23, 68).

²⁾ Cic. de fin. 5, 23, 66 ἔξ.

Ἄριστοτέλους ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σύντονον μελέτην καὶ διακρίβωσιν τῶν θεωριῶν τοῦ Σταγίριου καὶ κατέστησε δυσχερῆ τὴν εἰσδοχὴν ἀλλοτριῶν γνωμῶν. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἡ περὶ ἀρετῆς διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος ἐπέδρασεν οὐ μικρὸν ἐπὶ τοὺς περιπατητικούς, καθάπερ δεικνύει ἡ περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν μικρὰ πραγματεία, ἥτις μέρος ἀποτελοῦσα τῆς ἀριστοτελικῆς συλλογῆς φαίνεται καταγομένη ἀπὸ τινος περιπατητικοῦ. Ἐν ταύτῃ δὴ γίνεται ἡ πλατωνικὴ διάκρισις τῶν τριῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων καὶ τῶν τεσσάρων κυρίων ἀρετῶν, ἀναφέρονται δὲ αἱ ἀρεταὶ καὶ κακίαι εἰς τὰ μέρη ἕκαστα τῆς ψυχῆς. Ῥητέον δὲ τέλος ὅτι ἡ τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφία ἀρκούντως ἐπέδρασε κατὰ τὸν τελευταῖον π. Χ. αἰῶνα καὶ ἐπὶ τοὺς ἐκλεκτικὴν ὁδὸν πορευομένους Ῥωμαίους φιλοσόφους, ὧν σπουδαιότεροι ἀνεδείχθησαν ὁ Κικέρων, ὁ Οὐάρον καὶ ὁ Σέξτος.

Ἡ ἐκλεκτικὴ τάσις διετέλεσε κρατοῦσα καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν χρόνους, μέχρι οὗ πρὸς θεολογικὰς θεωρίας συνδεθεῖσα ἀπέληξεν εἰς τὴν νέαν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν. Ὁ τῶν Σχολῶν χωρισμὸς ἐνισχυόμενος καὶ διὰ τῆς συντόνου μελέτης τῶν πλατωνικῶν καὶ ἀριστοτελικῶν συγγραμμάτων ἐπετάθη ὑπὸ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ὃς ἵδρυσεν ἐν Ἀθήναις ἐμμίσθους ἔδρας τῶν τεσσάρων κυριωτάτων Σχολῶν. Ἀλλ' ὥσπερ πρότερον ὁ χωρισμὸς οὗτος δὲν ἐκόλυσε τὴν γένεσιν τῆς ἐκλεκτι-

κῆς τάσεως, οὕτω καὶ νῦν δὲν ἐκόλυσε τὴν παραμονὴν αὐτῆς· διότι αἱ διάφοροι Σχολαὶ παρὰ πάντα τὸν χωρισμὸν καὶ τὴν φαινομένην διάστασιν συμφώνουν ἀλλήλαις ἐν πολλοῖς καὶ μάλιστα τοῖς πρακτικοῖς τῆς φιλοσοφίας πορίσμασι. Κατὰ ταύτην δὴ τὴν χρονικὴν περίοδον ἢ τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφία οὐ μόνον οὐκ ἐπιζύσατο καθ' ἑαυτὴν ὑφισταμένη ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα φιλοσοφήματα διετέλεσεν ἱκανὴν ἀσκοῦσα ἐπίδρασιν. Οὕτως ὁ τοῦ Νέρωνος διδάσκαλος Σενέκας († 45 μ. Χ.) ὁ κατὰ στωϊκὸν κυρίως τρόπον φιλοσοφίας ἀποκλίνει τῆς Στοᾶς ἐν τισὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ἀνθρωπολογίας ζητήμασι καὶ πρὸς τὴν Ἀκαδημαίαν ἐπιεικῶς προσπελάζει· διότι καὶ εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ ἀπονέμει ἀξίαν τινὰ καὶ ἐμφαντικῶς ἐξαίρει τὴν ἀντίθεσιν τῶν συστατικῶν τοῦ ἀνθρώπου μερῶν, ἤτοι τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Τὸ σῶμα θεωρεῖ κατὰ Πλάτωνα ἐπαχθὲς βᾶρος καὶ τῆς ψυχῆς δεσμοτήριον, ἐξ οὗ αὕτη ποθεῖ νὰ ἐξέλθῃ, διότι καθ' ἑαυτὴν οὕσα διατελεῖ καθαρὰ καὶ ἀπρόσβλητος. Κατὰ τὸν θάνατον λοιπὸν ἢ ψυχὴ ἀπαλλαττομένη τοῦ σώματος ἀνυφοῦται εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπανερχομένη εἰς τὴν ἀρχέγονον αὐτῆς κατοικίαν¹⁾. Διακρίνει δὲ κατὰ τοὺς ἀκαδημαίους ὁ ῥωμαῖος φιλόσοφος δύο μέρη τῆς ψυχῆς, τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον, ὅπερ τελευταῖον διαίρει

¹⁾ Sen. ep. 65, 16.

εἰς θυμὸν καὶ ἐπιθυμητικόν¹⁾. Ἐνεκα τοῦ λόγου, ὅστις εἶναι θείας φύσεως, ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος συγγενῆς τῷ θεῷ, διὸ καὶ ὀφείλει νὰ ἀρθῆ ὑπὲρ τὸν πρόσγειον καὶ χαμαιίξιλον κόσμον. Τούτου δὲ τοῦ πράγματος ἡ ἐπίτευξις γίνεται διὰ τῆς ἐκριζώσεως τῶν παθῶν καὶ ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος τῷ θεῷ ὅμοιος καθίσταται²⁾. Κατὰ τινὰ παραπλήσιον τρόπον ἀπέφηναν ὑψηλὰ ἠθικὰ διδάγματα οἱ πρὸς τὴν Στοὰν μᾶλλον προσεγγίζοντες ἐκλεκτικοὶ ῥωμαῖοι φιλόσοφοι Μουσώνιος Ροῦφος, Ἐπίκτητος καὶ Μάρκος Ἀυρήλιος Ἀντωνῖνος.

Τὴν ἐπίδρασιν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας εὐρίσκομεν μεγάλην καὶ ἐν τῇ νέᾳ πυθαγορείῳ Σχολῇ. Ἡ πυθαγόρειος φιλοσοφία ἐπαύσατο κατὰ τὸν τέταρτον π. Χ. αἰῶνα ὑπάρχουσα καθ' ἑαυτήν, παρέμειναν δ' ὅμως τὰ πυθαγόρεια μυστήρια, ὧν κύριος χαρακτήρ ἦτο ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀσκητικὴ δίαιτα³⁾. Ἀλλὰ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πρώτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος φαίνεται ὅτι ἐγένετο τὸ πρῶτον ἀπόπειρα

1) Sen. ep. 92, 1. 71, 27.

2) Τὰ καθ' ἕκαστον τῆς τοῦ Σενέκα Ἠθικῆς, ἐν ἣ προϋτανεῦει ἡ ἔννοια τῆς κοσμοπολιτείας καὶ φιλανθρωπίας, παρερχόμεθα ὡς ἀφεστῶτα τοῦ πλατωνικοῦ φιλοσοφήματος.

3) Οἱ πυθαγορίζοντες οὔτε ὄψον ἤσθιον οὔτε τι ἔμψυχον οὔτε οἶνον ἔπινον ἀλλ' ἠρκοῦντο εἰς ὕδωρ καὶ ἄρτον καὶ λάχανα καὶ ἰσχάδας καὶ τυρὸν (Διογ. 8, 37. 38.).

πρὸς ἀναζωογόνησιν τῆς πυθαγορείου φιλοσοφίας προσληφθεισῶν πρὸς τοῦτο ἀρχῶν πλατωνικῶν καὶ ἀριστοτελικῶν καὶ στωϊκῶν. Τόπος δὲ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φιλοσοφήματος ἐγένετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἢ κοσμοπόλις Ἀλεξάνδρεια, ἔνθα καὶ προῆλθον εἰς φῶς πολλὰ συγγράμματα εἰς ἀρχαίους πυθαγορείους καὶ μάλιστα τὸν Ἀρχύταν ὑποβεβλημένα¹⁾. Οἱ νέοι πυθαγόρειοι ἀντεείχοντο μὲν τῶν ἀριθμῶν ἀλλὰ τούτοις ὑπέβαλλον μεταφυσικὴν ἔννοιαν, οἷαν ἀνέπτυξιν νεώτερα τοῦ Πυθαγόρου φιλοσοφήματα. Ἐτίθεντο δηλαδὴ ὡς ἐσχάτους λόγους τὴν μονάδα καὶ τὴν δυάδα, ἦν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχαίας Ἀκαδημείας ἀόριστον ἀπεκάλουν καὶ δι' ἐκείνης μὲν ἐχαρακτήριζον τὴν αἰτίαν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ τελείου καὶ σταθεροῦ καὶ ἀμεταβλήτου, διὰ ταύτης δὲ τὴν αἰτίαν παντὸς ἀτελοῦς καὶ κακοῦ, πάσης ἀταξίας καὶ μεταβολῆς· ἐκείνη μὲν ταυτίζεται τῷ θεῷ, τῷ εἶδεν αὕτη δὲ τῇ ὕλῃ ὡς τῇ αἰτία παντὸς κακοῦ. Αἱ ιδιότητες, λέγουσι, τῆς μονάδος ὑπάρχουσιν ἐν πᾶσι

¹⁾ Ὁ πρῶτος τῆς νέας πυθαγορείου Σχολῆς ὀπαδός, οὗ γινώσκομεν τὸ ὄνομα, εἶναι ὁ τοῦ Κικέρωνος φίλος πολυμαθὴς *Π. Νιγίδιος Φίγουλος*, ὃν ἠκολούθησεν ὁ *Π. Βατίριος*. Τῆς Σχολῆς ταύτης ὀπαδοὶ τῷ μὲν πρώτῳ μ. Χ. αἰῶνι ἐγένοντο Ἀπολλώριος ὁ Τυραεὺς καὶ Μοδεράτος ὁ Γαδειρεὺς, τῷ δὲ δευτέρῳ Νικόμαχος ὁ Γερασσηρὸς καὶ Νουμήριος ὁ Ἀπαμεύς, τῷ δὲ τρίτῳ ὁ Φιλόστρατος.

τοῖς περιττοῖς, αἱ δὲ τῆς δυάδος ἐν πᾶσι τοῖς ἀρ-
 τίοις ἀριθμοῖς. Ἐντεῦθεν ἀφορμώμενοι ἐξηγοῦντο
 τὸν θεὸν ὡς τὴν μόνην αἰτίαν πάντων τῶν ὄντων·
 ἀλλὰ τὴν πρὸς ταῦτα σχέσιν τοῦ θεοῦ δὲν διώρι-
 ζον πάντες καθ' ὅμοιον τρόπον. Διέκρινον δὲ κατὰ
 πλατωνικὸν τρόπον αἰσθητὸν καὶ νοητὸν κόσμον, τὰ
 διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ τὰ διὰ τῆς νοήσεως λαμ-
 βανόμενα, ὧν ἐκεῖνα μὲν εἶναι σοματικά καὶ μετα-
 βλητὰ ταῦτα δὲ ἀσώματα καὶ ἀμετάβλητα. Τοῦτο
 τὸ ἀμετάβλητον καὶ πραγματικὸν εὑρηται ἐν ταῖς
 ιδέαις, αἵτινες εἶναι τῶν ὄντων πρότυπα. Καὶ ταυ-
 τίζουσι μὲν καὶ οὗτοι τοὺς ἀριθμοὺς ταῖς ιδέαις
 ἀλλὰ ταύτας νοοῦσιν οὐχὶ ὡς αὐτοτελεῖ ὄντα ἀλλ'
 ὡς νοήματα τοῦ θεοῦ. Ὡς περίληψιν πάσης ἀριθμη-
 τικῆς σχέσεως ὑπελάμβανον τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν,
 ἣν ἐτίθεντο σὺν τῷ Πλάτῳ μεταξὺ ὕλης καὶ ἰδεῶν.
 Ἀλλὰ μείζων ἐμφανίζεται ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἀκα-
 δημείας ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ καὶ τῇ ἠθικῇ τῶν νέων
 πυθαγορείων. Ἐξαρακτῆριζον δηλαδὴ οὗτοι τὸν
 ἄνθρωπον ὡς μικρόκοσμον καὶ ὑπελάμβανον τὴν
 ψυχὴν αὐτοῦ ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα. Ἡ ψυχὴ
 προὑπάρχουσα τοῦ σώματος ἔχει δύο μὲν μέρη
 θνητά, ἐν δὲ ἀθάνατον ὅπερ προὐρίσται εἰς ὑψη-
 λότερον βίον. Εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἄγει τὸν ἄνθρω-
 πον κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ ἀρετὴ· ἀλλ' ἐπειδὴ
 οὗτος συνέστηκεν οὐ μόνον ἐκ νοητῆς ἀλλὰ καὶ
 αἰσθητῆς οὐσίας, προσδεῖται πρὸς τῇ ἀρετῇ καὶ τῆς

τύχης. Ἡ ἀρετὴ ἤρτηται ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἀσκήσεως καὶ γνώσεως, ἢ δὲ πρὸς ταύτην ἀγωγή ἀπαιτεῖ οὐ μόνον διδασκαλίαν ἀλλὰ καὶ ἀσκησιν καὶ ἀγαθοὺς νόμους. Ἐκ δὲ τῆς εἰς μέρη διαιρέσεως τῆς ψυχῆς προκύπτουσι συμφάνως τῇ πλατωνικῇ θεωρίᾳ τέσσαρες θεμελιώδεις ἀρεταὶ καὶ πρὸς ταύτας ἀντιστοιχοῦσαι τέσσαρες κύριαι κακίαι. Ἐκρίξωσιν τῶν παθῶν δὲν ἀπῆτουν οἱ νέοι πυθαγόρειοι ἀλλ' ἀπλῶς μετριασμόν καὶ ὑποταγὴν αὐτῶν εἰς τὸν λόγον¹⁾. Ἀλλὰ τῇ συγχρόνῳ τάσει καὶ οὗτοι ἀκολουθοῦντες καὶ εἰς τὸ πρακτικὸν μᾶλλον μέρος τῆς φιλοσοφίας ἀποβλέποντες προσένειμαν τῇ φιλοσοφίᾳ χροιάν θρησκευτικὴν καὶ ἀπέφηναν τὸν φιλόσοφον προφήτην καὶ τῆς θεότητος ὑπηρέτην.

Τὴν πλατωνικὴν ἰδίᾳ φιλοσοφίαν ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἐθεράπευσαν πολλοί, οἵτινες ὅμως ἐκλεκτικὴν μέθοδον μετερχόμενοι ἀπεδέξαντο καὶ ἄλλων φιλοσοφημάτων καὶ δὴ καὶ τῶν νέων πυθαγορείων θεωρήματα. Κράτιστος πρωτοστάτης τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πρώτῳ μ. Χ. αἰῶνι ἐγένετο Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεύς, ὅς καίπερ ἐπιχειρῶν νὰ ἀπέχηται τῶν ἄλλων παρὰ τὸ πλατωνικὸν φιλοσοφημάτων δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐκφύγῃ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν καὶ μάλιστα τὴν τότε κρατοῦσαν ἐκλεκτικὴν τάσιν, καθάπερ δεικνύει καὶ ὁ πρακτικὸς τῶν ἀρχῶν

¹⁾ Στοβ. Ἀνθ. 1, 68. 69.

αὐτοῦ χαρακτήρ· διότι μικρὰν τινα ἀπονέμων εἰς τὰ θεωρητικὰ ζητήματα ἀξίαν στρέφει τὴν προσοχὴν εἰς τὰ ἔχοντα σπουδαιότητα πρὸς τὸν ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν βίον. Ἔργον τῆς φιλοσοφίας νομίζει τὴν θεραπείαν τοῦ ἠθικοῦ βίου καὶ τέλος αὐτῆς τὴν θεολογίαν. Φιλοσοφία, λέγει, ἦτις ὡς ἡ ἐπικουρείος ἐμπαιεῖ τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς ἀδιαφορίαν, εἶναι ἀπόβλητος ὡς ἀφαιροῦσα τοὺς ἀνθρώπους τὴν πηγὴν τῆς ὑψίστης ἡρεμίας καὶ μακαριότητος. Διὸ σπουδαιότατα ζητήματα ὑπολαμβάνει ὁ φιλόσοφος τὰ εἰς τὸν θεὸν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀναφερόμενα. Ἐν δὲ τῇ ἀντιλήψει τῆς ἐννοίας τοῦ θεοῦ ἀκολουθεῖ τῷ Πλάτῳ, ὃν θεωρεῖ ὡς ἔχοντα, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, ὀρθὰς περὶ θεοῦ γνώμας. Ὁ θεὸς δηλαδή εἶναι τὸ ὄντως ὄν, τὸ αἴδιον καὶ ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτον, ᾧ χρόνος οὐδὲ εἰς μεταβολὴν ἐπάγει· εἶναι προσέτι τελείως ἀγαθὸς καὶ οὐδεμιᾶς ἀρετῆς ἐνδεής, νοῦς καὶ πρόνοια πάντα διακοσμοῦσα καὶ ἐπιτροπεύουσα, λόγος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἀμιγῆς καὶ ἀπαθής, ἐκτὸς ἄρα ὄν τῶν φθορᾶ καὶ ἀλλοιώσει ὑποκειμένων σωμάτων ¹⁾. Πρὸς ἐρμηνείαν δὲ τῆς φύσεως τῶν τοῦ κόσμου φαινομένων προσφεύγει ὁ Πλούταρχος εἰς ἑτέραν ἀρχήν, ἣν ὀνομάζει κακὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν· αὕτη ἀρχὴθεν πρὸς τὴν ὕλην συνδεδεμένη ἐπληρώθη νοῦ κατὰ τὴν πλά-

¹⁾ Περὶ Ἰσίδ. 53. 54. 67 περὶ τῶν ἐκλελοιπ. χρυστ. 24.

σιν τοῦ κόσμου καὶ διεμορφώθη εἰς τὴν θείαν τοῦ κόσμου ψυχὴν. Ἀποδέχεται προσέτι σὺν τῷ Πλάτωνι τὰς ἰδέας ὡς ὑπὲρ αἴσθησιν ὄντα, καθ' ἃ ὁ θεὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ ὕλῃ ἀπεικόνισιν τῶν ἰδεῶν νοεῖ κατ' ἀναλογίαν τῶν σπερματικῶν λόγων τῶν στωϊκῶν ὡς γονοποιῖαν τῆς ὕλης δι' ἀπορροιαῶν τῆς θεότητος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θεότης ἀνεβιβάσθη ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου ὑπὲρ πᾶν τὸ πεπερασμένον, παρέστι ἀνάγκη νὰ τεθῶσι μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ κόσμου διάμεσά τινα ὄντα χρησιμεύοντα ὡς μεσῖται τῶν ἐπὶ τὸν κόσμον ἐνεργειῶν τῆς θεότητος· τοιαῦτα ὄντα εἶναι οἱ δαίμονες, οὓς διαίρει εἰς ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς καὶ περὶ ὧν διηγεῖται πλείστας δεισιδαιμονίας. Καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ δὲ καὶ τῇ ἠθικῇ ἀκολουθεῖ κατ' ἐξοχὴν τῷ Πλάτωνι. Οὕτω διακρίνει λογικὸν μέρος τῆς ψυχῆς καὶ ἄλογον, ὅπερ τελευταῖον διαίρει εἰς θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμητικόν¹⁾. Πιστεύει παραπλησίως τῷ Πλάτωνι εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως, τὴν μετὰ θάνατον διάρκειαν τῶν ψυχῶν καὶ τὴν μέλλουσαν ἀνταπόδοσιν. Συμφωνῶν δὲ πάλιν τῷ Ἀριστοτέλει διακρίνει τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν ἀπὸ τῆς θεωρητικῆς καὶ τὴν φρόνησιν ἀπὸ τῆς σοφίας· εἰς τὴν γένεσιν,

1) Ῥητέον ὅμως ὅτι πρὸς τὴν πλατωνικὴν διαίρεσιν τῆς ψυχῆς συνάπτει ὁ Πλούταρχος ἀνεπιτυχῶς τὴν ἀριστοτελικὴν τοιαύτην, ὥστε ἀναβιβάζει τὰ μέρη τῆς ψυχῆς εἰς πέντε.

λέγει, τῆς ἀρετῆς ἀπαιτεῖται πρὸς τῇ φύσει καὶ παιδεύσει ἢ ἠθικῇ ἀσκησις. Τούτων δὴ τῶν μεγάλων φιλοσόφων ταῖς ἠθικαῖς ἀρχαῖς προσκείμενος ὁ Πλούταρχος ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῶν ἠθικῶν δοξασιῶν τῶν στωϊκῶν καὶ δὴ κατὰ τῆς στωϊκῆς ἀπαθείας δεικνύων ὅτι τὰ πάθη ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει ὑπάρχοντα ἀποβαίνουσιν, ὅταν προσηκόντως περιστέλλωνται, ἐπίκουρα τῇ ἀρετῇ· διὸ ἀπαιτεῖ οὐχὶ ἐκρίζωσιν ἀλλ' ἀπλῶς μετριασμόν αὐτῶν. Ὡσαύτως ἀντιμάχεται πρὸς τὴν περὶ ἡδονῆς θεωρίαν τῶν ἐπικουρείων καὶ φρονεῖ ὅτι ἢ κατ' αἴσθησιν ἡδονὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι οὕτως ὀλεθρία, ὥστε καὶ αὐτὰς τὰς θεμιτὰς ἀπολαύσεις καλεῖ οὐχὶ ἡδονὰς ἀλλὰ θεραπείας¹⁾. Καθόλου δὲ διὰ τοῦ φιλοσοφήματος τοῦ Πλουτάρχου διήκουσι καθαραὶ καὶ σπουδαῖαι ἀρχαί, καθ' ἃς ἐξαίρεται ἢ φιλία, ἢ φιλανθρωπία καὶ συλλήβδην πᾶσαι αἱ ἠθικαὶ σχέσεις. Περὶ τοῦ βίου ἔχει γνώμας κυρίως μὲν πλατωνικὰς καὶ ἀριστοτελικὰς, ἐν τισὶ δ' ὅμως προσεγγίζει πρὸς τὴν Στοάν. Οὕτω δὴ διδάσκει ὅτι ἢ εὐδαιμονία καὶ εὐεστὴ προέρχεται τῷ ἀνθρώπῳ ἔσωθεν καὶ οὐχὶ ἔξωθεν καὶ ὅτι τὰ κακὰ τοῦ βίου ἤρτηνται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἡμετέρας δόξης. Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς στωϊκῆς κοσμοπολιτείας οὐ μόνον ἐξαίρει τὴν πρὸς κοινωνίαν ἔμρυτον ὁρμὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ

¹⁾ Στοβ. Ἄνθ. 6, 42-46.

καὶ ἀπαιτεῖ ὅπως ἡ διάκρισις τῶν ἀνθρώπων γίνηται μόνον κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ κακίαν. Τῷ πολιτικῷ βίῳ ἀπονέμει ὑψίστην σπουδαιότητα καὶ ψέγει τὴν ὑπὸ τῶν ἐπικουρῶν παραγνώρισιν αὐτῆς. Ἀλλὰ τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς τοῦ Πλουτάρχου ἠθικῆς εἶναι ὁ πρὸς τὴν θρησκείαν σύνδεσμος αὐτῆς. Ἐν ταύτῃ ἐμφαντικῶς ἐξαίρεται ἡ εὐσέβεια καὶ ἐντόνως ἀποκρούεται ἡ ἀθεότης καὶ δεισιδαιμονία. Τοσοῦτο δὲ θερμὸν εἶναι τοῦ φιλοσόφου τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, ὥστε πιστεύει εἰς τὴν ἄμεσον τοῦ θεοῦ ἀποκάλυψιν ¹⁾, ἥτις τοσοῦτον καθαρώτερον ὑφ' ἡμῶν λαμβάνεται, ὅσον μᾶλλον ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ πάσης ἰδίας ἐνεργείας ἐξιστάμεθα. Ῥητέον δὲ τέλος ὅτι παρὰ πᾶσαν ἦν ἔχει ὁ φιλόσοφος καθαράν περὶ τοῦ θεοῦ ἔννοιαν προθυμεῖται νὰ δικαιολογήσῃ ἔνθεν μὲν τὴν θρησκείαν τοῦ λαοῦ, ἐξηγούμενος τοὺς θεοὺς ὡς διάφορα ὀνόματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς θεότητος, ἔνθεν δὲ τὴν πίστιν εἰς τὴν μαντεῖαν καὶ τὴν μυθολογίαν.

Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων πλατωνικῶν συμφωνοῦσι τῷ Πλουτάρχῳ ὁ Μάξιμος καὶ ὁ Ἀπουλήϊος ζήσαντες ἐπὶ Ἀντωνίνων. Παρὰ τούτοις κρατεῖ ἡ ἔννοια τῆς θεότητος, τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ὕλης, τίθενται δὲ

¹⁾ Περὶ Ἰσιδ. 77 «ἡ δὲ τοῦ νοητοῦ καὶ εἰλικρινοῦς καὶ ἁγίου νόησις, ὥσπερ ἀστραπὴ διαλάμψασα, τῇ ψυχῇ ἀπαύξωσις ποτὲ θιγεῖν καὶ προσιδεῖν παρέσχεν».